

Ph. H. KERN, *Rhetoric and Galatians. Assessing and Approach to Paul's Epistles*, SNTS. MS 101, Cambridge 1998

Książka stanowi bardzo metodyczne i syntetyczne podsumowanie jednej metody (a zarazem epoki badań) w odniesieniu do Listu do Galatów. Autor, wykładowca Nowego Testamentu w Moore Theological Colege (Sydney), prześledził więc krytycznie publikacje, które ukazały się po opublikowaniu przełomowego komentarza, autorstwa H. D. Betza (*Galatians. A Commentary on Paul's Letter to the Churches in Galatia*, Philadelphia 1979). Od tego bowiem komentarza rozpoczęła się interpretacja Listu do Galatów metodami odwołującymi się do retoryki, różnie przy tym rozumianej. Obok więc zastosowania klasycznych podręczników retoryki, wypracowano metody uwzględniające zdobycze retoryki jako sztuki argumentacji (ta ciągle się rozwija) aż do najbardziej ogólnej sztuki perswazji w ramach teorii komunikacji.

Ogromną zasługą opracowania australijskiego egzegety jest ocena metod, ich osiągnięć oraz ich systematyzacja. W tej ostatniej można mieć zastrzeżenia do niektórych klasyfikacji, a także do terminologii. Wydaje się bowiem, że w odniesieniu do retoryki grecko-rzymskiej, poszczególnych jej podręczników, czy też trzech klasycznych rodzajów mowy bardziej słuszne byłoby określenie „type” niż „level” (s. 7 i 35).

Po omówieniu różnych podejść do samej retoryki, autor wskazuje jej antyczne korzenie (rozd. II i III). Czytelnik otrzymuje więc przewodnik po pracach egzegetów stosujących tę metodę oraz informację, gdzie szukać formalnych wskazań do jej stosowania (86-89). Rozdz. IV i V stanowi prezentacja rezultatów analizy retorycznej wobec Listu do Galatów. Autor omawia poszczególne kroki w stosowaniu analizy retorycznej na tle retoryki wczesnochrześcijańskiej i w ocenie współczesnych badań (rozd. VI i VII).

Imponująca jest zamieszczona bibliografia, choć ma także braki. Brak w niej niezwykle ważnej i krytycznej, a co do charakteru podobnej, pracy muzyka, klasycysty i bibliisty R. D. Andersona *Ancient Rhetorical Theory on Paul* (Kampen 1996). Okazuje się też, że niezwykle ważne opracowanie dotyczące dispositio Listu do Galatów znajduje się tylko w wykazie bibliograficznym, bez uwzględnienia jednak jego rezultatów. Chodzi o rozprawę doktorską (z PIB) A. Pitta

Disposizione e messaggio della Lettera ai Galati. Analisi retorico-letteraria, „Analecta Biblica” 131, Roma (PIB) 1992.

Kraków

KS. ROMAN PINDEL

A. GIENIUSZ, *Romans 8:18-30 “Suffering Does Not Thwart the Future Glory”*, Atlanta 1999

Prezentowana pozycja ukazuje się w serii *South Florida International Studies in Formative Christianity and Judaism*, jako wydanie książkowe doktoratu obronionego na Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie 6 XI 1998 r. Całość pracy składa się z pięciu rozdziałów. Po dwóch wstępnych (osadzenie w kontekście, określenie granic perykopy i jej kompozycji), kolejne wyznaczają elementy *dispositio* argumentacyjnej fragmentu, którym przyporządkowano odpowiednie mikro-jednostki perykopy: *propositio* (Rz 8,18), *probatio* (8,19-27), *conclusio* (8,28-30).

Autor, wraz z promotorem tej pracy (J.-N. Aletti), jest odpowiedzialny za część grecką komputerowego programu biblijnego Bible Works (od wersji 4.0). Nie dziwi więc fakt, że w swej pracy, obok klasycznych narzędzi biblisty, używa też takich, które określa się jako “software”, a są nimi wspomniany *Bible Works for Windows 4.0*, elektroniczna baza danych, obejmująca literackie teksty greckie z przedziału czasu VIII w. przed Chr. – XII po Chr., znana pod skrótem *TLG “D”* (Thesaurus Linguae Graecae) oraz zestaw inskrypcji i papirusów greckich przygotowany przez Packard Humanities Institut (PHI 5). Dwa ostatnie narzędzia pozwoliły mu na dokładne przebadanie terminów i zwrotów występujących w badanym fragmencie Listu do Rzymian w odniesieniu do zachowanych tekstów i fragmentów greckich z tak szerokiego zakresu czasu. Oba programy bowiem obejmują nie tylko zachowane dzieła z literatury greckiej (klasycznej, hellenistycznej, judaizmu, biblijnej i chrześcijańskiej), ale także teksty zachowanych papirusów i inskrypcji.

Dla ilustracji, w przypadku zwrotu οὐκ ἄξια... πρὸς (Rz 8, 18), który będąc częścią *propositio* ma decydujące znaczenie dla interpretacji całego argumentu w Rz 8, 18-30, po zastosowaniu odpowiedniej formuły (>ου >αξι >προς <; przy zawężeniu poszukiwań do ciągu 10 słów i zakresu czasu VIII w. przed Chr. – I po Chr.) “komputer wyrzucił” 284 teksty, które należało najpierw preselekcjonować pod